

IN DIT NUMMER

DEBAT

Reacties op de stellingen uit het vorige nummer van Tineke Groot, Rieke Vos, Michiel van Raaij en Madeleine Steigenga.

REFLECTIE

David Tins vertelt over architectuurkritiek op een eigen project.

PRAKTIJK

Robert van Kats bericht over zijn avonturen in Afrika.

NEEL

In *De Olifantenkooi* biedt Architectuur Lokaal een podium voor een nieuwe (of heel ouderwetse) vorm van architectuurdebat. Schriftelijk, persoonlijk, polemisch, vragen oproepend. Architecten lichten hun eigen projecten toe. Architectuurhistorici schrijven over ontwikkelingen en tendensen. Wat betekent het om ontwerper te zijn? Hoe komt dat tot uiting in concrete projecten? Op welke vragen wil de maatschappij een antwoord?

Na het debat over architectuurkritiek bij het verschijnen van het vorige nummer zijn de gemoeieren niet bedaad. Integendeel. De vraag die het meest tot de verbeelding lijkt te spreken is: hoe kan architectuurkritiek dichterbij een publiek komen te staan dat niet beroepshalve betrokken is bij architectuur? Architectuur is tenslotte overall. Architectuur neemt veel ruimte in. In dit nummer wordt nader ingegaan op wat nodig is om een impuls te geven aan een nieuwe architectuurkritiek. Uw geëngageerde kopij is

ook het volgende nummer van harte welkom.

"Een olifantenkooi in een Londense Zoo heeft niets gemeens met een appartement in Kensington. En dit geldt niet alleen op het niveau van het programma, maar ook op dit van de vorm. De individualiteit moet naar buiten worden getoond in een indrukwekkend, duidelijk afleesbaar beeld. Of dergelijke individualisering uiteindelijk niet leidt tot een nog grotere eenvormigheid en anonimiteit is de grote vraag. In het geval dat ons bezighoudt kunnen we verschillende bezwaren naar voren brengen. Ik som er slechts enkele op, met het antwoord dat er kan op gegeven worden: [...] Tot zover de kritiek op dit schitterend gebouw. Het formuleren van de kritiek is belangrijker dan het aanduiden van de kwaliteiten. Die spreken immers voor zichzelf."

Dit fragment is ontleend aan een recensie die Geert Bekaert schreef in 1965. Aan deze recensie ontleent *De Olifantenkooi* haar naam. Als eerbetoon

aan de nestor van de moderne architectuurkritiek, maar ook als metafoor voor schaal en maat, kracht en gekooid energie.

Zie voor de complete recensie: http://www.dbnl.org/tekst/beka003verz01_01/beka003verz01_01_0062.htm

KOOI

ZAAL

COLOFON

De Olifantenkooi verschijnt als bijlage bij het kwartaalblad *Architectuur Lokaal* onder redactie van Indira van 't Klooster. Kopij kan worden gestuurd naar: indira.vantklooster@arch-lokaal.nl.

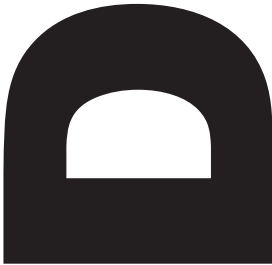
Uitgave: Architectuur Lokaal, Tussen de Bogen 18, 1013 JB Amsterdam
T 020-5304000 / E info@arch-lokaal.nl
Vormgeving: Stephen Serrato,
Werkplaats Typografie, Arnhem.
Druk: Die Keure, Brugge.

Dit nummer van *De Olifantenkooi* wordt gelanceerd op 17 december 2009 om 20.00 uur. Die avond zal een groot deel van de auteurs verder discussiëren over architectuurkritiek. U bent van harte welkom. Toegang is gratis.

OLLI

ARCHITECTUURTEGEL
"Kritiek heeft de strekking de lezer of toeschouwer de weg te wijzen tot begrijpen, waarderen en genieten van 't kunstvoortbrengsel."

Multatuli in *Ideeën*, 1862

Naar aanleiding van het vorige nummer van *De Olifantenkooi* kwamen vele reacties binnen. Hieronder een compilatie van de ingezonden stukken.

TINEKE GROOT

'In de ideeënvorming over de ontwikkeling van de stad, de rol van architectuur daarin en de dynamiek tussen architectuur en gebruikers kan een actief en kritisch publiek een interessante bijdrage leveren. Wanneer mensen zich betrokken voelen bij hun omgeving en hun mening daarover kunnen ontwikkelen, stimuleert dat het welbevinden. Immers, in tegenstelling tot kunst hoef je voor architectuur niet naar het museum of het theater; iedereen – of hij wil of niet – wordt geconfronteerd met architectuur en kan daar een mening over vormen. Interactie tussen publiek en professionals bevordert de dynamiek van het architectuurdebat.'

Tineke Groot is architectuurcriticus en eigenaar van het bureau TEXTSCAPE

RIEKE VOS

'De realiteit van vandaag is dat de bouwkundige ontwikke-

ling in ons land niet meer hoofdzakelijk wordt bepaald door architecten, stedelijke planners, politici of de algemene maatschappelijke wil. Zij wordt voor het grootste deel bepaald door de structuur van de markt, die bestaat uit een correlatie tussen producent en consument. De criticus staat hier per definitie buiten, maar kan vanuit die positie wel een positieve invloed uitoefenen op de kwaliteit van en de reflectie op het bouwen. Een belangrijke voorwaarde is echter dat hij of zij zich op zo'n manier manifesteert dat hij of zij ook gehoord wordt door de spelers van het spel. Dat betekent twee dingen. Enerzijds dat er naast architectuurkritiek ook opdrachtgeverkritiek en bouwerkritiek moet zijn. En anderzijds dat de criticus zich, in het onoverzichtelijke medialandschap, van kanalen bedient die juist ook deze groepen bereiken.'

Rieke Vos is architectuurcriticus en werkzaam bij Powerhouse Company

MADELEINE STEIGENGA

'De basis van architectuurkritiek is het gebouw en het geschreven woord. Het gebouw wordt beschreven. Het beschrijven van een gebouw gaat over de ervaring van de ruimte, het gebruik, de context, de processen rond de totstandkoming, het gekrakeel bij de ingebruikname. Het gebouw blijft rustig staan als de criticus zijn mening formuleert. Dat maakt architectuurkritiek makkelijk. Je kunt nog eens om zo'n gebouw heenlopen. Je kunt na vijf jaar nog eens kijken. Architectuurkritiek is daarom eigenlijk heel geschikt voor televisie. Goede architec-

tuurkritiek zou veel kijkers kunnen boeien. "Studio Architectuur." De discussie voeren met alle middelen van beeld en geluid. Hetzelfde punt vanuit verschillende camerastanden getoond, beelden die de discussie voeden. In de studio referentiebeelden paraat. Aan tafel een analyticus, een gebruiker, een bouwer, een criticus en een ontwerper – elkaar opjuttend, aanvullend en vliegen afvangend – met in het midden van de tafel Maarten Kloos en Jord den Hollander aan de regietafel. Na de uitzending de mogelijkheid je af te reageren op een site. Als architectuurkritiek zo bedreven zou worden, zouden geschreven academische kritieken ook weer worden gevraagd en worden gelezen, kijk maar naar de voetbaltijdschriften.'

Madeleine Steigenga is architectuurcriticus en eigenaar van Jean Désert Rem bureau voor Architectuur

MICHEL VAN RAAIJ

'De architectuurcriticus heeft vijf instrumenten tot zijn beschikking om zijn onderwerp te analyseren:

1. Selectie
Architectuurkritiek start met de selectie van het onderwerp en het motiveren van die selectie. De criticus vraagt zich af: is dit nu relevant en waarom? Een belangrijk criterium is of het onderwerp toekomstwaarde heeft, maar een onderwerp kan ook relevant zijn in de actualiteit, zonder per se vooruitstrevend te zijn.

2. Confrontatie
Vergelijk twee of meer projecten, bronnen, ideeën of opinies in één document. Gegarandeerde architectuurkritiek, maar de selectie moet wel zorgvuldig gebeuren.

Een dankbaar onderwerp in dit kader is het vergelijken van verschillende inzendingen voor een prijsvraag.

3. Verbreding
Met dit instrument wordt het onderwerp in een breder perspectief geplaatst door de context uit te breiden: achtergrond, locatie, ontvangst bij het publiek, inspiratiebronnen, omstandigheden, ontwikkeling enzovoorts. Het is een instrument dat er eenvoudiger uitziet dan het is. Ingaan op het 'hoe?' is simpel, moeilijker is het ingaan op het 'waarom?'

4. Speculatie
Scenario's maken, trends doortrekken, verbeelding laten spreken... het speculeren op het heden, verleden en toekomst maakt onderdeel uit van architectuur en architectuurkritiek. Bekijk bijvoorbeeld eens bldgblog.blogspot.com om te zien wat ik bedoel.

5. Filosofie

In zijn boek *What is Philosophy* stelt Gilles Deleuze dat

de essentie van de filosofie draait om het ontdekken van concepten die delen van de werkelijkheid beschrijven. 'In de filosofie worden concepten gevonden die delen van het onderwerp beschrijven. In de architectuurkritiek is de filosofie het moeilijkste dat er is.'

Michiel van Raaij is
hoofdredacteur van
Architectenweb.nl en AWM

DAVID TINS PASSIE!

In het artikel "Zwarte dozen in een Vriezenveense wei" geeft criticus Herman Haverkate zijn mening over een moderne sculpturale villa, de trots van Zecc Architecten. Hij is kritisch, maar met heel veel passie, dat wel.

Tweewekelijks brengt *De Twentsche Courant Tubantia* de rubriek Architectuur in de regio. Op 3 oktober 2007 noemt criticus Herman Haverkate Villa Vriezenveen van Zecc Architecten: 'Eén van de meest naar-geestige woonhuizen die de afgelopen jaren op het Twentse platteland is gebouwd.' Bij wijze van argumentatie, omschrijft hij de villa nader: 'Zelfs een crematorium of een Duits oorlogsmonument kan niet meer zwaarmoedigheid opwekken dan deze gitzwarte architectonische schepping.' Nog pregnanter: "... een blok ongenaakbaar graniet uit prehistorische hollen in dit onherbergzame veengebied..." Hij vraagt zich af wat het bouwwerk voor een functie heeft: "...een representatief gebouw, een verdwaald bedrijfspand of de toegangspoort tot een nader aan te

leggen militair oefenterrein...'

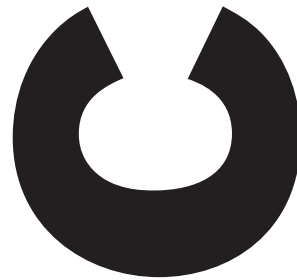
Wij kunnen hier lang over discussiëren, en dat hebben we bij Zecc ook zeker gedaan, maar duidelijk is de passie van de schrijver. Ik zeg: niet praten, maar schrijven! Een goede kritiek bevat scherpe details, creatieve onderbouwingen en humor. Architectuur kan vooruitstrevend en schokkend zijn. Zolang de passie en zorgvuldigheid leesbaar is, zal de kwaliteit te beoordelen zijn. De interpretatie vanuit verschillende invalshoeken is dan juist interessant om te kunnen reflecteren of een project succesvol is. Hoe creatiever de kritiek, negatief of positief, des te meer waardering en respect van de ontwerper.

Kritiek laat de ontwerper achteraf nadenken en dat is volgens mij hard nodig. Wat mij betreft: meer geschreven kritiek met passie, alstublieft!

David Tins is student aan de Academie van Bouwkunst en voormalig werknemer bij Zecc Architecten

[Naschrift redactie: Herman Haverkate besprak ook een villa van Zecc in Soest. Daarover is hij wel positief. Met verbazing stelt hij vast: 'Curieus genoeg is ontwerper dezelfde als die van een zwarte villa die onlangs werd gebouwd in het buitengebied van Vriezenveen.']

RE

DE OLIFANTENKOOI #4/2009

KATS IN AFRIKA

Na een reis per Land Rover door West-Afrika zat de fascinatie voor dit continent diep. Onder de indruk van de gastvrijheid, de mensen, het landschap, steden, dorpen en de architectuur richtte ik mij concreet op architectuur in Afrika. De combinatie van passie voor architectuur en Afrika werd concreet door een ontmoeting met Jean Pierre Maissa, eigenaar van A.P.U. Architectures & projets Urbains in Libreville, Gabon. We hadden een boeiend gesprek over de verschillende mogelijkheden van de architect in Nederland en in Gabon, over samenwerking, over avontuur. Enkele weken daarna kreeg ik een mail.

'Hi Robert, As I said to you in our meeting in Delft, I would try to set a "north-south" collaboration in some jobs that my studio is carrying on actually in Gabon. Tomorrow I'll be back in Libreville and I want to invite you to visit us in order to discuss how to set up this collaboration. There's a direct Air France flight from Paris. Just let me know if you are ok. Best regards.'

Wat kun je dan anders dan terug mailen (na wat vooronderzoek, dat wel): *'Dear Jean Pierre, I am very pleased to come to Libreville to discuss our collaboration... How many days do you have in mind?... Hope to see you soon. Kind regards.'*

Pas toen bleek het om een concrete opdracht te gaan:

'Dear Robert, I think one week is okay for our first meeting. The main project that I want to involve you in is a university campus with various typologies of buildings and facilities... Your accommodation will be the Meridien Hotel. See you soon!'

De klik was er vanaf het begin en halverwege de week mailde ik mijn compagnons Dieter Blok en Sander van Veen al een foto van het door ons ondertekende (door BKVV opgestelde) contract. Onze samenwerking aan een masterplan en aan nieuwbouw voor de universiteitscampus Mouila was begonnen! Ik voelde me als Maxwell Fry (of Kuifje). Met dit verschil, dat het nu meer over interculturele samenwerking ging, over het delen van Europese en Afrikaanse kennis in architectuur en natuurkunde en ter plekke met name op het gebied van duurzaamheid samen uitvindingen doen. Bijzonder is de ambitie van de overheid om een kennis-economie in eigen land te ontwikkelen, zodat studenten niet meer met een beurs naar het buitenland hoeven gaan.

Regelmatig overleg en workshops volgden in Libreville, Mouila, Amsterdam en Caïro. Zo hadden we een afspraak met de vice-president van Gabon. *'Jean Pierre, hoe kleeed ik mij gepast?*

Strak in het pak of anders?' Ik koos gelukkig voor casual. Dat paste beter bij het Hawaii-shirt van de vice-president, en bij zijn huisdier: een imposante pelikaan.

Alles lijkt ten opzichte van de Nederlandse praktijk in uitersten te werken. Als je niet oppast, worden terreinen ingemeten op basis van een ruwe schets. Planningen zijn letterlijk kort, alles kan gemaakt worden. De hoogste kwaliteit wordt gewaarborgd tijdens de uitvoering door de bouwende en controlerende partijen op basis van vakmanschap. En dat zijn zeker geen primitieve timmermannen, maar professionals die ook werken voor bijvoorbeeld Jean Nouvel. Een bouwlocatie bereik je na twee dagen rijden over pistes van rode aarde, dwars door een oerwoud. De regie over een project voeren we onder het genot van verse vis en serieuze architectuurgesprekken.

Tijd om weer een ticket te boeken... *'See you soon! Kindest regards.'*

Robert van Kats vormt met Dieter Blok en Sander van Veen het bureau Blok Kats van Veen architecten.
www.mouilauniversity.com

Jean Pierre Maissa en Robert van Kats presenteren hun projecten tijdens de 3e African Perspectives Conferentie in Pretoria, Zuid-Afrika van 25-28 september 2009.

PRRAAK
TIJK